


Człowiek w kleszczach systemu – *Proces*, *Rok 1984* i *Matrix*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Cytat za: *Matrix Rewolucje*. Reż. Larry, Andy Wachowscy 2003.
- Źródło: Łukasz Trzeciński, *Wina Józefa K.*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1977, nr 5–6, s. 165.
- Źródło: Łukasz Trzeciński, *Wina Józefa K.*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1977, nr 5–6, s. 167.
- Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. J. Szelińska, Warszawa 1971, s. 236.
- Źródło: Alexis de Tocqueville, *O demokracji w Ameryce*, Warszawa 2005, s. 586.
- Źródło: George Orwell, *Rok 1984*, Warszawa 2017.
- Źródło: Bruno Jasieński, *MAÑFEST W SPRAWIE ORTOGRAFII FONETYCZNEJ*.
- Źródło: Bruno Jasieński, *Manifest w sprawie poezji futurystycznej*.
- Źródło: Julian Tuwim, *Poezja*, [w:] *Wiersze*, t. 1, oprac. A. Kowalczykowa, Warszawa 1986, s. 281–288.

- Źródło: *Słowo wstępne do „Skamandra”*, [w:] J. Zacharska, *Skamander*, t. 1, Warszawa 1992, s. 104–108.



Człowiek w kleszczach systemu – *Proces, Rok 1984* i *Matrix*

Źródło: Pxhere, domena publiczna.

W kulturze XX wieku powstało wiele dzieł, w których snuto czarne wizje dotyczące przyszłości. Powstały one w reakcji na niebywałe okrucieństwa obu wojen światowych i zagrożenia związane z odhumanizowaną technologią, sprowadzającą człowieka do roli trybiku w ogromnej maszynie. Doświadczenie diabolicznej propagandy Goebbelsa wywarło ogromne wrażenie na Orwellu, a tragizm I wojny światowej ukształtował pisarstwo Kafki. Zmiany społeczne, które jeszcze w XIX wieku zachodziły dość powoli, w XX wieku przyspieszyły w niewyobrażalnym wprost tempie. Między początkiem XX wieku a premierą trylogii *Matrix* zdarzyło się coś, co nie miało miejsca nigdy wcześniej. Wytwór ludzkich rąk i intelektu zaczął wyraźnie przekraczać jego naturalne zdolności umysłu. Czy człowiek, jego kultura, etyka i polityka potrafi za tym nadążyć?

Twoje cele

- Wymienisz źródła i inspiracje dla dzieł Orwella, Kafki i duetu Wachowskich.
- Wyjaśnisz, czym jest dystopia dla kultury XX wieku.
- Omówisz, czym jest i czym może być system totalitarny.

Przeczytaj

” Alexis de Tocqueville

O demokracji w Ameryce

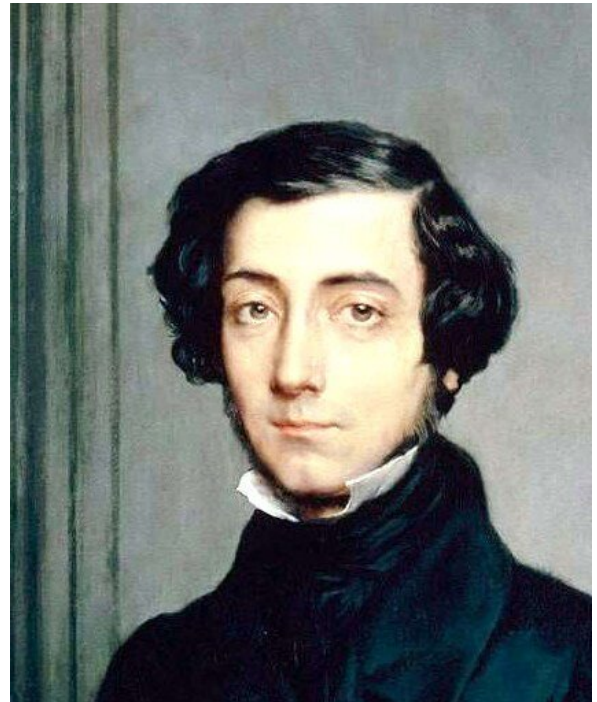
[...] w krajach despotycznych ludzie nie wiedzą, jak zabierać się do działania, ponieważ nic im się nie mówi. W krajach demokratycznych działają często na chybił trafił, gdyż chce się powiedzieć im wszystko. Pierwsi nie wiedzą, drudzy zapominają. Ważne sprawy gubią się wśród mnogości szczegółów.

Źródło: Alexis de Tocqueville, *O demokracji w Ameryce*, Warszawa 2005, s. 586.

Cytat z Alexisa de Tocqueville`a może początkowo wydawać się nieadekwatny w stosunku do dzieła Franza Kafki. Jeśli jednak zagłębimy się w metaforykę *Procesu* Kafki, odnajdziemy tam to ponure przeświadczenie wicehrabiego odnoszące się do kondycji społeczeństw w ogóle. O czym bowiem jest powieść Kafki? Jest powieścią o permanentnej niewiedzy. Nie wiemy, kto jest sądem, nie znamy prawa, wedle którego się sędzi i co najważniejsze, nie wiemy, co uczynił Józef K. Wiemy tylko, że został aresztowany.

Proces Kafki

Franz Kafka



Théodore Chassériau, *Alexis de Tocqueville*, 1850

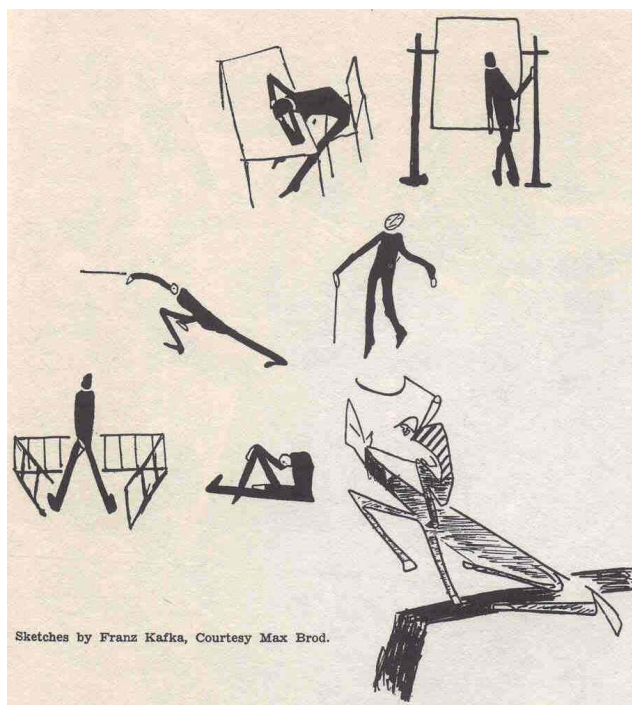
Alexis Henri Charles Clérel, wicehrabia de Tocqueville – francuski myśliciel polityczny, socjolog, polityk. Od 3 czerwca do 31 października 1849 roku był ministrem spraw zagranicznych II Republiki. Po zamachu stanu w 1851 roku krytykował Napoleona III i Drugie Cesarstwo.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

” Proces

Przed sądem stoi odźwierny. Do tego odźwiernego przychodzi jakiś człowiek ze wsi i prosi o wstęp do prawa. Ale odźwierny powiada, że nie może mu teraz udzielić wstępu. Człowiek zastanawia się i pyta, czy nie będzie mógł wejść później. Możliwe – powiada odźwierny, ale teraz nie. Ponieważ brama prawa stoi otworem – jak zawsze – a odźwierny ustąpił w bok, schyla się człowiek, aby przez bramę zajrzeć do wnętrza. Gdy odźwierny to widzi, śmieje się i mówi: – jeśli cię to kusi, spróbuj mimo mego zakazu wejść do środka. Lecz wiedz: jestem potężny, a jestem tylko najniższym odźwiernym. Przed każdą salą stoją odźwierni, jeden potężniejszy od drugiego. Już widoku trzeciego nawet ja znieść nie mogę.

Źródło: Franz Kafka, *Proces*, tłum. J. Szelińska, Warszawa 1971, s. 236.



Franz Kafka, *Rysunki w okresie przejściowym* Nr 27, 1938

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Franz Kafka pisze swoje najbardziej znane dzieło *Proces* między rokiem 1914 a 1915. To pierwsze lata wojny, która pochłonęła miliony ofiar. Cesarstwo Austro-Węgierskie, którego poddany był Kafka, charakteryzowało się [groteskowo](#) rozbudowaną

biurokracją. Pisarz był przez całe życie urzędnikiem, znał więc niejako na wylot groteskowość systemu. I tak moglibyśmy interpretować *Proces*, gdyby nie fakt, na który zwraca uwagę Łukasz Trzeciński, badacz twórczości artysty:

” Łukasz Trzeciński

Wina Józefa K.

Dzieło, które pozostawił po sobie Franz Kafka, stanowi jeden z najbardziej tajemniczych rozdziałów naszego stulecia, wywierając wpływ nie tylko na literaturę, ale również na poglądy filozoficzne, etyczne i prawne. Wielkość Kafki polega na tym, iż „umiał stworzyć świat mityczny, który jest zarazem światem rzeczywistym”.

Połączenie mitycznego i rzeczywistego porządku świata uzyskał Kafka między innym i dzięki niezwyklej symbolice, która czyni z jego dzieła porządek maksymalnie otwarty. Dopuszcza ono wielość równie uzasadnionych interpretacji, w żadnej jednak z nich nie dochodzi do wyczerpania bogactw a sensu zawartego w tekście. [...] Nakreślmy pokrótce sytuację, w którą wplątany jest Józef K., borykający się z nieznanym sobie sądem i nieznaną winą. Proces rozpoczyna się wraz z momentem aresztowania Józefa K. Od tego momentu współbrzmieć będą w powieści dwa, związane tajemniczym węzłem, obce, jak się może wydawać, porządki. „Obcy” w stosunku do „normalnego” porządek nie odbiega w swym formalnym opisie od codziennego porządku. Jest on obcy – jak się wydaje – przez swe domniemane znaczenie, przez sens, na który zdaje się wskazywać. Związek przyczynowo-skutkowy porządku „normalnego” łączy się z przebiegiem zdarzeń „obcego” porządku. „Pan jest aresztowany, pewnie, ale nie powinno to panu przeszkadzać w wykonywaniu zawodu. I nie powinno to również wpłynąć na codzienny tryb pańskiego życia” – mówi jeden z przedstawicieli sądu, lecz jest to

deklaracja, której przeczy rozwijający się proces. Wkraczamy w świat absurdu”.

Źródło: Łukasz Trzeciński, *Wina Józefa K.*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1977, nr 5–6, s. 165.

Można więc, a nawet trzeba, tekst Kafki interpretować na różne sposoby. Mamy tu tajemnicze „prawo”, o którym nikt nic nie wie, ale ono obowiązuje. Jeśli istnieje „prawo”, to istnieje władza je egzekwująca, musi istnieć jakiś „ostateczny prawodawca”, ale i jego tak naprawdę w *Procesie* nie poznajemy. W końcu, istnieją „sądy”, które w swojej hierarchii ważności wydają się nie mieć końca. Ale kaci, którzy na końcu wykonują na Józefie K. wyrok, są jak najbardziej prawdziwi. Inaczej ujmując: więcej nie wiemy niż wiemy o tym, co się dzieje w *Procesie*. I samo to jest potężną metaforą, zarówno naszego życia, jak całej twórczości Kafki.

Świat *Matrixa*



Kod Matrixa

Źródło: Jamie Zawinski, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 1.0.

Z nieco podobną sytuacją spotykamy się w filmie *Matrix* duetu Wachowskich. Tak jak do Józefa K. przybywają tajemniczy goście, by go aresztować, tak w filmie do

uśpionego Neo przybywa Morfeusz. Na marginesie trzeba wspomnieć, że w mitologii greckiej Morfeusz to bóg marzeń sennych, mamy więc w filmie odwrócenie ról: bóg snu oferuje ujście rzeczywistego świata, którym bezwolnymi jednostkami kieruje sztuczna inteligencja.

Zauważmy przy tym, że w dziele Kafki, owo mityczne prawo działa podobnie jak macierz w filmie. Tkwimy więc w systemie, który nas dławi i tłamsi, ostatecznie przynosząc śmierć, ale nie zauważamy go lub nie rozumiemy. Tak właśnie działają wszelkie systemy totalitarne: prawda zarezerwowana jest tylko dla tych, którzy rządzą.



Cosplay Morfeusza. Czy wiesz, na czym polega cosplay?

Źródło: Mooshuu from San Diego, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

” Łukasz Trzcíński

Wina Józefa K.

Znamienna jest rozmowa Józefa K. z Titorellim. Malarz przedstawia K. trzy wersje uwolnienia: prawdziwe uwolnienie, pozorne uwolnienie oraz przewleczenie. Co do prawdziwego uwolnienia od winy, to podobno bywały jego przypadki, „tylko trudno jest to stwierdzić”, gdyż „ostateczne decyzje nie są dostępne nawet sędziom”. Jednak – jak twierdzi malarz – są to jedynie przypuszczenia, ponieważ sąd nie podejmuje sprawy, nie będąc przekonanym o winie, a tym samym nie mając widoków na wydanie wyroku. Wgląd w istotę funkcjonowania sądu otrzymujemy przy wersji pozornego uwolnienia. Przy pozornym uwolnieniu z oskarżeniem „nic nie uległo zmianie, sprawa wzbogaca się tylko o poświadczenie niewinności, o zwolnienie i uzasadnienie zwolnienia. Poza tym pozostaje w obrębie procedury, skierowuje się

ją – jak tego nieustanny tok postępowania wymaga – do wyższych instancji, stamtąd wraca znowu do niższych i wędruje tak wśród większych i mniejszych wahań, wśród mniejszych przestojów, tam i z powrotem. Te drogi są nieobliczalne. Kiedy patrzeć na nie z zewnątrz, może się wydawać, że o wszystkim zapomniano, akt zaginął, a uwolnienie jest całkowite. Wtajemniczony jednak wie, co o tym myśleć. Żaden akt nie ginie, nie ma u sądu zapomnienia. Pewnego dnia – nikt się nie spodziewa – jakiś sędzia bierze akt do ręki, poznaje, że w tym wypadku oskarżenie nie utraciło mocy i zarządza natychmiastowe aresztowanie.

Źródło: Łukasz Trzeciński, *Wina Józefa K.*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1977, nr 5–6, s. 165.

Los ludzi w *Matrixie* jest równie przygnębiający. Znajdujemy się w sytuacji, w której buntujące się przeciwko ludziom maszyny – z pomocą sztucznej inteligencji – dosłownie hodują ludzi, by pozyskiwać z nich energię. Tylko czy istnieje ktoś, kto to wszystko wykreował? Otóż tak. To Architekt, będący niczym innym, jak programem komputerowym wykreowanym przez maszyny, kierującym wirtualnym ludzkim światem. Jest kimś w rodzaju strażnika całego systemu. I kimś w rodzaju ostatecznego sędziego.

Jest w filmie taka scena, kiedy po podpisaniu przez ludzi i maszyny pokoju Architekt, grany przez aktora przypominającego popkulturowe warianty starotestamentowego Boga prowadzi dialog z Wyrocznią:

” Architekt:

Grałaś w niebezpieczną grę.

Wyrocznia:

Zmiany zawsze takie są.

Architekt:

Jak myślisz, jak długo potrwa ten pokój?

Wyrocznia:

Tak długo, jak to będzie możliwe. Co z innymi?

Architekt: Jakimi

innymi?

Wyrocznia:

Tymi, którzy będą chcieli wyjść.

Architekt:

Oczywiście, zostaną uwolnieni.

Wyrocznia:

Mam twoje słowo?

Architekt:

Za kogo ty mnie masz? Za człowieka?

Kafka nie mógł znać pojęcia wirtualnej rzeczywistości. Za to duet Wachowskich na pewno znał Kafkę i jego *Proces*. Zauważmy, że istnieje pewna daleka (a jednak sugestywna) analogia między „prawem” działającym w kafkowskim świecie a życiem w symulacji komputerowej i tam, i tu nie znamy mechanizmu, który kieruje naszym życiem.

W Roku 1984...

Nie inaczej jest u Orwella w jego przejmującej antyutopii *Rok 1984*. W orwellowskim świecie znajdujemy niepodzielnie panującą Partię. Jest ona nawiązaniem, dość oczywistym, do partii nazistowskich i komunistycznych. Ministerstwo prawdy, które zajmuje się fałszowaniem prawdy, rzeczywistości i języka, to nic innego, jak odbicie goebbelsowskiej propagandy.

Zaciekawia tu jednak najbardziej owo fałszowanie języka. Nowomowa jest najważniejszym instrumentem polityki Oceanii – supermocarstwa, w którym toczy się



Rok 1984, Ministerstwo Prawdy. Co oznaczają napisy zamieszczone na fotografii? Jak je rozumiesz?

Źródło: Jordan L'Hôte, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

akcja powieści. W powieści Kafki proces zniekształcania i fałszowania rzeczywistości odbywa się poprzez mnożenie absurdalnych praw, mnożenie instytucji sądów, aż do sytuacji, w której niemożliwym jest funkcjonowanie jednostki. W filmie *Matrix* mamy rzeczywistość zafałszowaną totalnie – jeśli nie wyjdzie się z macierzy, to nie ma możliwości, by odpowiedzieć na pytanie, czym w ogóle jest rzeczywistość i jaka ona jest. W świecie Orwella, ogarniętym totalitaryzmem instrumentem, który fałszuje postrzeganie świata, obowiązuje sztucznie wykreowany język, zwany nowomową, i wszechobecna [inwigilacja](#).

” George Orwell

Rok 1984

Niszczenie słów to coś pięknego. Najwięcej, oczywiście, wyrzucamy czasowników i przymiotników, ale setki rzeczowników też są zupełnie zbędne. Usuwamy nie tylko synonimy, lecz także wyrazy przeciwstawne. Bo jaką rację bytu mają słowa, których znaczenie jest po prostu przeciwieństwem innych? Każde słowo zawiera w sobie swoje przeciwieństwo. Weźmy na przykład przymiotnik „dobry”. Jeśli mamy „dobry”, po co nam taki przymiotnik jak „zły”? „Bezdobry” wystarczy w zupełności; jest nawet o tyle lepszy, że stanowi dokładne przeciwieństwo przymiotnika „dobry”, czego nie można powiedzieć o „zły”. A gdy z kolei chcemy coś wzmocnić, czy ma sens stosowanie mętnych i w sumie bezużytecznych określeń typu „wspaniały” lub „znakomity”? „Plusdobry” adekwatnie spełnia każdy wymóg, jeśli natomiast zachodzi potrzeba jeszcze większej emfazy, można użyć „dwaplusdobry”. Akurat tymi formami posługujemy się już dzisiaj, lecz w swoim ostatecznym kształcie cała nowomowa będzie taka. Z czasem pojęcie dobra i zła ograniczy się do zaledwie sześciu słów, a naprawdę do jednego.

Źródło: George Orwell, *Rok 1984*, Warszawa 2017.

Opisana przez Orwella rzeczywistość jest tym bardziej przerażająca w kontekście tego, co obserwujemy współcześnie. Dzisiejsze media są zalewane fałszywymi

informacjami, które coraz trudniej zweryfikować. Z trzech omawianych tutaj dzieł kultury tylko jedno niesie jakiegokolwiek pocieszenie. Tylko w filmie *Matrix* znajdujemy wyjście z sytuacji. Bunt wobec wirtualnej rzeczywistości jest możliwy.

Słownik

groteska

(z wł. *grottesca*) – współistnienie w dziele elementów przeciwstawnych jakościowo, np. komizmu i tragizmu, piękna i brzydoty, humoru i powagi

inwigilacja

(łac. *invigilare* – czuwać nad czymś) – zespół czynności służących do monitorowania zachowań innych osób

nowomowa

(ang. *new-speak*) – język władzy i kontrolowanych przez nią środków przekazu w państwach totalitarnych, służący do manipulowania ludźmi i nastrojami społecznymi

totalitaryzm

(niem. *Totalitarismus* < łac. *totus*) – całkowity system polityczny, oparty na obowiązującej wszystkich ideologii i na nieograniczonej władzy jednej partii, kontrolującej wszystkie dziedziny życia

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem. Streść legendę o strażniku bramy i wyjaśnij jej związek z *Procesem* Franza Kafki.

Trwa wczytywanie danych...



Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D184FTQKz>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film pod tytułem Człowiek w kleszczach systemu - *Proces* Franza Kafki opowiada o wizji świata w twórczości tego pisarza.

Polecenie 2

Odnieś się do słów Edwarda Pasewicza, wedle których już pierwsze zdanie powieści Kafki tłumaczy całą książkę. Czy zgadzasz się z jego opinią? Uzasadnij odpowiedź.

Audiobook

Źródło: George Orwell, *Rok 1984*, przeł. T. Mirkowicz, Warszawa 2014 s. 201.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Polecenie 1

Przeanalizuj powyższy fragment rozmowy pod kątem użytych w budowie pytań środków językowych. Jak sądzisz, co autor powieści chciał w ten sposób podkreślić? Zapisz odpowiedź.

Źródło: George Orwell, *Rok 1984*, przeł. T. Mirkowicz, Warszawa 2014, s. 333–336.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 2

Polecenie 2

Odpowiedz, na czym – według ciebie – polega klęska głównego bohatera.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Człowiek w kleszczach systemu – *Proces, Rok 1984 i Matrix*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

7) rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

10) rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

39) George Orwell, Rok 1984;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) określa rolę języka w budowaniu obrazu świata.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

5) rozróżnia ironię w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.

Lektura obowiązkowa

19) Franz Kafka, Proces (fragmenty);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wymieni źródła i inspiracje dla dzieł Orwella, Kafki i duetu Wachowskich;
- wyjaśni, czym jest dystopia dla kultury XX wieku;
- omówi, czym jest i czym może być system totalitarny.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mural.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie przed lekcją zapoznają się z filmem *Matrix* dostępnym w internecie.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel przedstawia cel i temat zajęć. Następnie uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Wprowadzenie” oraz „Przeczytaj”. Chętna osoba przedstawia krótko informacje, które zapamiętała z przeczytanych materiałów.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel dzieli klasę na zespoły. Każdy z nich przygotowuje na podstawie e-materiału oraz korzystając z telefonów z dostępem do internetu odpowiedzi na

poniższe zagadnienia:

- Wymieńcie źródła i inspiracje dla dzieł Orwella, Kafki i duetu Wachowskich.
- Wyjaśnijcie, czym jest dystopia dla kultury XX wieku.
- Omówcie, czym jest i czym może być system totalitarny.

Przedstawiciele zespołów omawiają przygotowane odpowiedzi na forum klasy.

2. Nauczyciel odtwarza film na dużym ekranie. Uczniowie w parach odnoszą się do słów Edwarda Pasewicza, mówiących o tym, że pierwsze zdanie powieści Kafki tłumaczy całą książkę.
3. Prowadzący zajęcia odtwarza nagranie pierwsze z sekcji multimedialnej. Uczniowie indywidualnie wykonują polecenie 1 i ćwiczenie 1.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel głośno w klasie odtwarza nagranie drugie z sekcji „Audiobook”. Wskazują emocje Winstona, które można odczytać z nagrania oraz wyjaśniają, na czym polegała klęska głównego bohatera.
2. Na dodatkowych zajęciach (lub w domu) uczniowie pracują w czterech grupach, zamieniają klasę (pokój) w pracownię malarską. Na podłodze rozkładają kartony i za pomocą farb wykonują projekty murali, na których obrazują hasło: Człowiek w kleszczach systemu. Efekty swojej pracy eksponują w wyznaczonym miejscu w szkole (na przykład w bibliotece). Do każdego muralu dobierają krótki cytat z utworów omawianych podczas zajęć.

Praca domowa:

1. Zapoznaj się z filmem zamieszczonym w e-materiale. Streść legendę o strażniku bramy i wyjaśnij jej związek z *Procesem* Franza Kafki.

Materiały pomocnicze:

- Łukasz Trzciński, *Wina Józefa K.*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja” 1977, nr 5–6.

- <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1029016,George-Orwell-antykomunistyczny-socjalista>

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Film” do podsumowania lekcji.